

ÖĞRENCİLERİN MESLEK SEÇİMİ VE KARIYER PLANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ayşe İRMİŞ, Prof. Dr.
airmis@pau.edu.tr, Pamukkale Üniversitesi

Hatice ÇOBAN, Arş. Grv.
haticecoban@pau.edu.tr, Pamukkale Üniversitesi

Mehtap SARIKAYA, Arş. Grv.
mehtaps@pau.edu.tr, Pamukkale Üniversitesi

Özet: Kariyer, çalışma hayatında ilerlemek ve başarı elde etmek gayesiyle, bireyin izlediği yol, süreç veya çalıştığı alandır (Sav, 2008). Bireysel kariyer planlaması ise bireyin amaç ve yeteneklerinin analizini ifade etmekte (Özgen ve Yalçın, 2010) ve kişisel başarı, sürekli bir işte devamlılık ve hayat boyunca yer alınan farklı roller içerisinde kazanılan tecrübeler olarak bilinmektedir. Kariyer planlaması yapan bireyin planlamanın başlangıcındaki düşünceleri, çoğu zaman kendileri için en uygun mesleğin ne olacağı konusunda şekillenmektedir (Rauduvaite ve Lasauskiene, 2013). Yapılan araştırma Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü son sınıfı öğrencilerinin meslek seçiminin ve bununla ilgili kariyer planlamasının ne olduğunu anlamaya yönelik yapılmıştır. Araştırmanın dört temel amacı vardır. Birinci amaç, öğrencilerin fakülte ve bölüm seçimlerini isteyerek ve bilinçli yapıp yapmadıklarını, ikincisi ise meslek ve kariyer tercihlerini etkileyen unsurların neler olduğunu öğrenmektir. Üçüncü amaç, fakülteye ilk başladıkları dönemki meslek tercihi ve kariyer planları ile bugünkü meslek tercihi ve kariyer planları arasında bir değişiklik olup olmadığını belirlemektir. Araştırmanın son amacı ise öğrencilerin bu tercihlerine ve kariyer planlarına uygun olarak ne tür hazırlıklar yapmak istediklerini ve yaptıklarını öğrenebilmektir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin önemli bir çoğunluğu için hâlihazırda bulundukları işletme bölümü üniversite sınavına girerken öncelikli tercihleri değildir. Meslek ve kariyer seçimlerinde en etkili olan unsurlar mesleğin özellikleri ve kendilerinin kişisel özellik, yetenek, arzu ve duygularıdır. Fakülteye ilk başladıkları dönemki meslek tercihleri ve kariyer planları ile bugünkü meslek tercihleri ve kariyer planları arasında dikkate değer ölçüde bir değişiklik olmamakla beraber, kamu sektöründe çalışmayı düşünen ve kendi işletmesini kurmayı düşünen öğrenci sayısı artış göstermiştir. Öğrenciler meslek ve kariyer tercihlerini gerçekleştirmek üzere ağırlıklı olarak dershanelere gitmekte, KPSS'ye hazırlanmakta ve yabancı dillerini geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Meslek seçimi, kariyer planlama

A RESEARCH ON THE CHOICE OF PROFESSION AND CAREER PLANS OF STUDENTS

Abstract: Career is a process or a field of work in which an individual follows up with the aim of proceeding in his working life and gaining success (Sav, 2008). Individual career planning means the analyze of purposes and talents of an individual (Özgen and Yalçın, 2010) and personal success is known as experiences which was achieved by working in the same organization as a permanent labour and roles that an individual takes in his lifetime. The first thoughts of an individual while making his career planning is usually about the most proper profession for him (Rauduvaite and Lasauskiene, 2013). This research is accomplished in order to understand the choice of profession of students in the senior class of Pamukkale University Faculty of Economics and Administrative Sciences. Business Administration department and their career planning about it. This research has four main aims. The first aim is to learn whether students make their choice about their faculty and department willingly and consciously or not and the second one is to learn which factors affect their choice of career and profession. The third aim is to find out whether there is any difference or not between the profession choice and career plans in the period they first started and that of today. Final aim of this research is to learn what kind of preparations have been planned and done by students suitable for their preferences and career plans. According to results, business administration, which they already study, was not the first priority of most of students when they entered to the university exam. Both features of profession and features, talents, desires and emotions of students are the most influential elements of profession and career choice. Although there is not any considerable differentiation between profession choice and career plans in the period they first started and that of today, there is an increase in the number of students who consider to study in the public sector and who contemplate establishing his own business. Students usually go to training centres, get prepared for the exam named as KPSS and they study for improving their foreign language to achieve their career and profession preferences.

Keywords: Choice of Profession, Career Planning

1. GİRİŞ

Küresel ekonomik sistemlerin varlığı, yeni nesil için küresel çapta iş bulma imkânının doğduğu söylemini ve izlenimini de beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, eğitim sistemleri, özellikle de yükseköğretim sistemi, mezun ettiği öğrencilerinin uluslararası iş gücü piyasasında rekabet edebilmesi için uluslararası eğitim sistemlerine akredite olma çabası göstermektedir. Bireyler açısından ise meslek seçimi kendi yapısı itibarıyla, belirsizliğin ve karmaşıklığın olduğu şartlar içerisinde gerçekleşmektedir. Bireyin uzun bir gelecek için en önemli kararlarından biri kariyer planıdır ve bu kararların gelecekte, onun gelir durumunu, potansiyel tatminini, güvenliğini, başarısını ve daha dengeli bir hayat sürme ihtimalini belirlemesi, meslek seçimi sürecini oldukça önemli hale getirmektedir (Athanasou, 2003). İşletmeler açısından ise küresel rekabetin hızına ayak uydurmanın temel şartının, iyi yetişmiş, küresel istihdam talebine cevap verebilecek donanıma sahip bireylerin temin edilmesi ve verimli şekilde kullanılmasıyla sağlanacağı düşünülmektedir. Örgütler temin ettikleri iş gücünü uzun dönemde geliştirmek gayesiyle, kariyer planı ve kariyer yönetimi yapmaktadırlar. Bireylerin meslek seçimlerini de kapsamına alan bireysel kariyer planları, bir örgüt

bünyesinde çalışmaya başlamalarından itibaren, örgütün kariyer planlaması ve yönetimi içerisinde değişmekte ve/veya gelişmektedir. Bu bağlamıyla hem bireysel hem de örgütsel boyutuyla kariyer planlaması, bireylerin meslek seçimindeki doğru ve isabetli kararını içine alan ve bundan doğrudan etkilenen bir süreci ifade etmektedir.

II. MESLEK VE MESLEK SEÇİMİNİN ÖNEMİ

Bireyin hayatındaki en önemli kararlarından biri olan meslek kavramı Türk Dil Kurumu tarafından "belli bir eğitimle kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan kuralları belirlenmiş iş" olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Çoğu zaman meslek, kişinin kimliğinin de en önemli kaynağı olarak görülmektedir. Çünkü seçilen meslek, bireylere etraftan saygı görme, başkaları ile ilişki ve iletişim kurma, toplumda yer edinme ve işe yaradığı duygusunu vermektir (Sarıkaya ve Khorshid, 2009). Bu sebeple, bireyin meslek seçimini yaparken, sevdiği, kendini doğru ifade edebileceği, kişiliğine ve yeteneklerine uygun bir iş seçerek kariyer gelişimine yön vermesi gerektiği öne sürülür. Ancak, yapılan araştırmalarda, öğrencilerin üniversiteye girdikten sonraki her sınıf derecelerinin artışıyla hedeflerine ulaşmak için kariyer yapma isteklerinin yerini para kazanma isteğinin aldığı ve daha sonraki zamanlarda da iş ve istihdam güvenliğinin öne çıktığı görülmüştür (Kozak ve Dalkıranoglu, 2013). Bunun en önemli nedenlerinden biri, mezun olan bireylerin kendi kişiliklerine ve yeteneklerine uygun mesleklerde istihdam edilme imkânlarının güçleşmiş olmasıdır. Ayrıca, her geçen gün, öğrencilerin lisans eğitimlerini yaptıkları alanla çalışma hayatındaki meslek tercihleri uyum gösteremeyebilmektedir (Yılmaz ve diğ., 2012).

Özellikle küresel ekonomi içerisinde meslek seçimi yapılırken, birbiriyle rekabet eden meslekler arasında çok sayıda alternatifin olduğu düşünülmektedir. Carpenter ve Foster'e göre çok sayıda meslek arasından kariyer seçimini yapan öğrencilerin seçimlerinde etkili olan üç temel faktör mevcuttur. Bunlar, entelektüel ilgi ve iş tatminini ifade eden içsel nitelikli faktörler, istihdam imkânları ve ücret durumu gibi dışsal nitelikli faktörler ve diğer insanların etkilerini içeren kişilerarası ilişkilere dayanan faktörlerdir (Byrne ve diğ., 2012). Keza, Özyürek ve Atıcı'nın araştırmasında (2002) üniversite için bölüm seçimi yapan öğrenciler üzerinde okul danışmanı, aile, arkadaşlar, öğretmenler ve basında çıkan haberlerin etkili olduğu sunucuna varılmıştır (Pekkaya ve Çolak, 2013). Genel olarak, cinsiyet ve fiziksel özellikler, kendi istek ve hayalleri, mesleğin toplumdaki yeri, kazanç düzeyi, mesleğe olan talep, okul başarısı, öğretmenlerin başarısı, ailenin beklentisi ve yönlendirmesi, ilgileri, benlik kavramı, yetenekleri, zekası, arkadaşlarının etkisi ve düşüncesi, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, ülkenin ekonomik durumu ve teknolojik gelişmeler, meslek hakkındaki bilgi ve mesleki olgunluk düzeyinin bireylerin meslek seçiminde önemli belirleyiciler olduğu söylenebilir (Kök ve Halis, 2007).

III. KARIYER KAVRAMI

Kariyer kavramı, bireylerin meslek seçimleriyle doğrudan ilgili olan ve çalışma hayatlarındaki herhangi bir iş alanında ilerlemelerini, deneyim ve beceri kazanmalarını ifade eden bir kavramdır. Karmaşık bir süreç olan kariyer kararlarının verilmesi ve bu kararların kalitesi birey, örgüt ve toplum açısından önemli kabul edilmektedir (Yılmaz ve diğ., 2012). Hall (1986), kariyer kavramını, kısmen bireyin, kısmen başkalarının kontrolü altında olan, bireysel ve örgütsel amaçlar doğrultusunda yönlendirilebilen, bireyin hayatı boyunca içerisinde bulunduğu ve bulunmayı planladığı çok sayıda iş deneyimi ve etkinlik olarak tanımlamaktadır (Orpen, 1994). Bireysel kariyer kavramı, kişisel başarı, sürekli bir işte devamlılık ve hayat boyunca yer alınan farklı roller içerisinde kazanılan tecrübeler olarak anlaşılmaktadır. Kariyer planlamanın başlangıcında düşüncelerin çoğu zaman bir kişi için en uygun mesleğin ne olacağı konusunda şekilleniyor olmasına rağmen (Rauduvaite ve Lasauskiene, 2013), genel olarak kariyer planlama tek seferlik bir etkinlik olmayıp, bireyin mesleki yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir (Donner ve Wheeler, 2001). Bireylerin kariyer seçimlerini yaparken mümkün olan en akılcı kararları dahi vermelerinde karşılaşılabilecekleri pek çok zorluk mevcuttur. Gati ve arkadaşları kariyer seçimini zorlaştıran bu faktörleri üç temel gruba ayırmaktadırlar (2000). Bunlardan ilki, motivasyon eksikliği, kararsızlık ve işlevsel olmayan düşüncelere kapılmayı ifade eden henüz hazır olamama durumudur. İkinci zorluk, yeterli bilgiye sahip olamamaktan kaynaklanır. Üçüncü zorluk, eksik ya da birbiriyle çelişen bilgilere sahip olmalarıdır. Bireylerin kariyer tercihleri yalnızca bireysel bir karar değildir. Bu karar üzerinde örgütler, meslek grupları, aile ve genel olarak toplum gibi pek çok faktör etkili olmaktadır (Grote ve Hall, 2013). Leung ve arkadaşlarının (2011), Çinli üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmaya göre öğrencilerin kariyer tercihlerinde ailelerinin beklentilerinin ve kültürel değerlerin etkisinin oldukça fazla olduğu, kültürel değerler doğrultusunda yetişmiş öğrencilerin sosyal sistemin beklentilerine göre kariyer tercihi yapmakta olduğu görülmüştür. Farmer (1987) kariyer seçiminin, bireyin geçmişinin, kişisel değişkenlerin ve çevresel değişkenlerin arasındaki karmaşık bir etkileşim neticesinde belirlendiğini öne sürmektedir. Farmer'e göre bireyin geçmişi onun cinsiyeti, etnik yapısı, sosyo ekonomik durumu ve yaş gibi değişkenleri içermektedir. Bu değişkenlerin etkisinde kariyer seçimine yön veren birey çoğu zaman seçeceği meslek ile ailesi arasındaki uyuma da dikkat ederek alacağı sosyal desteği göz önünde tutmaktadır. Kimi bireyler için ise kariyer seçimi şansın bir ürünüdür. Bu tür bir algılamaya sahip olan bireyler kariyer seçimlerini sistematik bir planlama ve meslek seçimine yönelik bir araştırmaya dayalı olarak yapmak yerine tamamen şansa bırakmayı tercih edebilmektedirler (Genç ve diğ., 2007).

Yapılan bazı araştırmalarda da üniversite öğrencilerinin meslek ve kariyer seçimlerinin son sınıfta belirginleştiği ve ilk sınıflarındaki kariyer tercihleri ile son sınıftaki kariyer tercihleri arasında farklılıkların ortaya çıkabildiği sonucu dile getirilmiştir (Dinç, 2008). ABD'de ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yapılan niteliksel bir çalışmada ise meslek seçiminde ebeveyn etkisinin oldukça önemsiz olduğu, meslek seçiminde temel belirleyicinin kişinin kendi tercihi olduğu ve bunun da kişisel bir hak olarak görüldüğü sonucuna varılmıştır. Ancak, ABD'de bir kolej ve bir üniversitede yapılan başka bir çalışmada meslek seçiminde arkadaş ve aile etkisinin en önemli etken olarak gözlemlendiği, kişisel yeteneğin, olumlu rol modellerinin etkisinin ve iş imkânlarının orta düzeyde önemli görüldüğü, kazanç ve kişisel hedef belirlemenin ise düşük düzeyde belirleyici olduğu bulunmuştur (Genç ve diğ., 2007).

IV. ÖĞRENCİLERİN MESLEK VE KARIYER TERCİHLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Araştırma, evreni Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü son sınıf öğrencileri olarak seçilmiş olan öğrencilerin meslek seçiminin ve bununla ilgili kariyer planlamalarının ne olduğunu anlamaya yöneliktir. Çalışmanın dört temel amacı vardır. Birinci amaç öğrencilerin fakülte ve bölüm seçimlerini isteyerek ve bilinçli yapıp yapmadıklarını, ikinci amaç, meslek ve kariyer tercihlerini etkileyen unsurların neler olduğunu, üçüncü amaç fakülteye ilk başladıkları dönemki meslek tercihi ve kariyer planları ile bugünkü meslek tercihi ve kariyer planları arasında bir değişiklik olup olmadığını ve dördüncü amaç öğrencilerin bu tercihlerine ve kariyer planlarına uygun olarak ne tür hazırlıklar yapmak istediklerini ve yaptıklarını öğrenebilmektir.

Bu amaçlar doğrultusunda araştırma soruları şunlardır:

1. İşletme bölümü, üniversite sınavına girerken öğrencilerin öncelikli tercihi midir?
2. Öğrenciler birinci sınıftayken kariyerleriyle ilgili ne yapmayı düşünmüşlerdir?
3. Öğrenciler birinci ve dördüncü sınıf aralığında kariyerlerine yön vermek için ne tür bir çaba göstermişlerdir?
4. Mezuniyet aşamasına gelmek üzere olan öğrenciler meslek ve kariyer tercihleri üzerine hangi alternatif kararlar üzerinde yoğunlaşmışlardır?
5. Mezuniyet aşamasına gelmek üzere olan öğrenciler üzerinde daha belirgin düşünmeye başladıkları meslek ve kariyer tercihlerini gerçekleştirmek için hâlihazırda ne yapmaktadırlar?
6. Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihleri üzerinde hangi faktörler ne ölçüde etkili olmuştur?

İki kısımdan oluşan alan araştırmasının birinci kısmında çalışmanın sorusuna ve amacına uygun olarak çalışmanın evrenini oluşturan öğrencilerle sohbet edilmiş, meslek seçimleri ve kariyer planlarıyla ilgili düşünceleri alınmıştır. Mülakat soruları bu sohbetten elde edilen veriler sonucunda hazırlanmıştır. Mülakat biçimsel usulle yapılmış ancak öğrenci sayısının çok olması sebebiyle hazırlanan açık uçlu soruların bulunduğu anketler öğrencilere dağıtılmış ve sorulara yazılı cevap vermeleri istenmiştir. Araştırmanın ikinci kısmı, Duygu Sav'ın tez çalışmasında kullandığı anketten yararlanılarak ve uyarlanarak oluşturulan anket kısmıdır. Anket çalışmasında 1'den 5'e kadar derecelendirilen Likert ölçeği kullanılmıştır. 1= Son derece etkili, 5= Son derece etkisiz olarak belirtilmiştir. Aradaki rakamlara herhangi bir değer yazılı olarak verilmemiştir. Ancak anket sonuçları değerlendirilirken, 1= Son derece etkili, 2= Önemli ölçüde etkili, 3= Etkili, 4= Önemli ölçüde etkili değil, 5= Hiç etkili değil olarak ifade edilmiştir.

IV.1. Biçimsel mülakat sonuçlarının değerlendirilmesi

Biçimsel mülakata 150 öğrenci katılmıştır. Yapılan sohbette elde edilen verilere göre öğrencilere meslek seçimleri ve kariyer planlarıyla ilgili açık uçlu sorular yönlendirilmiştir. Biçimsel mülakat çalışmasına katılan 150 öğrencinin 92'si kız, 58'i erkek öğrencidir. Yalnızca 29 öğrenci üniversite sınavına girerken meslek alternatifleri arasındaki önceliğinin işletme olduğunu, 8 öğrenci de İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin diğer bölümleri olduğunu ifade etmiştir. Üniversite sınavına girerken 55 öğrencinin meslek tercihi öğretmenlik, 23 öğrencinin pedagojik danışmanlık ve rehberlik, 16 öğrencinin de hukuk olduğu görülmektedir. Geri kalan 24 öğrencinin tercihleri ise mimarlık ve mühendislik (6 öğrenci), kaymakamlık (3 öğrenci), polislik (3 öğrenci), sağlık yönetimi (1 öğrenci), deniz subayı (1 öğrenci), hava subayı (1 öğrenci), herhangi bir yerde akademisyenlik (1 öğrenci) olarak belirlenmiştir. Sadece 3 öğrenci seçim yaparken "herhangi bir fikrim yoktu, tercihleri öylesine yaptım" demiştir.

Öğrencilerin, tercihlerinden birinin neden işletme bölümü olduğuna dair yöneltilen soruya, 48 öğrenci hem özel sektörde hem kamu sektöründe iş bulma imkânından dolayı hem de pek çok mesleği içinde barındırıyor olmasından dolayı (bankacılık, muhasebecilik, mali müşavirlik, müfettişlik, yöneticilik, idari mahkeme hakimliği vb.) işletme bölümünü tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. 38 öğrenci diğer bölümlere puanı yetmediği için, 23 öğrenci de aile, öğretmen, akraba ve tanıdıkların yönlendirmesiyle işletme bölümünü tercih etmiştir. 6 öğrenci kendini geliştirmek için, 5 öğrenci işletmeciliğe yetenek ve yatkınlığı olduğu için, 5 öğrenci yanlılıkla, 4 öğrenci de gelecekte iş kurmak gayesiyle işletme bölümünü tercih etmiştir.

Öğrencilere birinci sınıftayken kariyerleriyle ilgili ne yapmayı düşündükleri sorusuna, 19 öğrenci "Birinci sınıftayken kariyerimi yönlendirmekle ilgili hiçbir şey düşünmedim" derken, 32 öğrenci KPSS'ye hazırlanmayı düşündüğünü, 28 öğrenci İngilizceyi geliştirmek istediğini, 28 öğrenci kendini özel sektöre hazırlamayı düşündüğünü, 23 öğrenci kursa gitme niyetinde olduğunu, 13 öğrenci akademisyen olmak istediğini, 11 öğrenci girişimci olmak istediğini, 11 öğrenci eğitim programları, sertifika programları ve seminerlere katılmak istediğini, 10 öğrenci bankacı olmak istediğini, 9

öğrenci staj yapma niyetinde olduğunu, 6 öğrenci muhasebe, mali müşavir vb. alanlara kendini hazırlamak istediğini, 5 öğrenci de yönetici olmayı istediğini söyleyerek cevap vermiştir. Bir önceki soruda birinci sınıftayken kariyerleriyle ilgili düşündükleri sorulan öğrencilere, daha sonraki soruda birinci ve dördüncü sınıfta kariyerleri için ne yaptıkları sorulmuştur. Buna göre, 42 öğrenci İngilizce, KPSS ve ALES gibi sınavlara hazırlayan kurslara katılmıştır. 38 öğrenci İngilizcesini geliştirmeye çalıştığını (kursa giderek veya kendi başına), 20 öğrenci KPSS'ye hazırlandığını (kursa giderek veya kendi başına), 8 öğrenci sertifika ve seminer programlarına katıldıklarını, 6 öğrenci mevcut lisans programının haricinde Açık Öğretim Fakültesine kayıt yaptırdığını ve okuduğunu, 3 öğrenci de herhangi bir işte, işi öğrenmek gayesiyle çalıştıklarını söylemişlerdir. Öğrencilere hâlihazırda, meslekleriyle ilgili ne kararını verdiklerine dair sorulan soruda öğrenciler birden fazla alternatifi (mesela; kamu sektörü olmazsa özel sektörde çalışmak gibi ya da bir yerde çalışmak ve aynı zamanda yüksek lisans yapmak gibi) aynı anda düşündüklerini ifade etmişlerdir. 76 öğrenci kamu sektöründe (bunların sadece 9 tanesi müfettiş, 2 tanesi uzman, 1 tanesi idari mahkeme hakimi olmak istediğini belirtmiştir), 29 öğrenci özel sektörde çalışmak, 23 öğrenci de kendi işini kurmak niyetindedir. 16 öğrenci yüksek lisans yapmayı, 17 öğrenci akademisyen olmayı, 9 öğrenci bankacı, 6 öğrenci de mali müşavir olmayı karar alternatifi olarak dile getirmiştir. Birinci sınıftaki öğrencileriyle dördüncü sınıftaki düşünceleri arasında karşılaştırma yapıldığında, özel sektörde çalışmak isteyen öğrenci sayısı hemen hemen aynı kalırken, kamu sektöründe çalışmak isteyenlerin sayısı artmıştır. Birinci sınıftayken kamuda çalışmayı düşündüğünü söyleyen öğrenci sayısı hiç yoktur. Sadece 32 öğrenci KPSS'ye hazırlanacağını ifade etmiştir. Hâlbuki hâlihazırda dördüncü sınıfta okuyan 76 öğrenci kamu sektöründe çalışmayı düşünmektedir. Son soru olarak öğrencilere oluşturdıkları karar alternatiflerini gerçekleştirmek için hâlihazırda ne yaptıkları sorulmuştur. 60 öğrenci hâlihazırda bilfiil KPSS, yabancı dil ve ALES gibi sınavlar için dershaneye gittiğini, 50 öğrenci KPSS'ye hazırlandığını (kursa giderek veya kursa gitmeden çalışarak), 25 öğrenci İngilizcesini geliştirmeye çalıştığını (kursa giderek veya kursa gitmeden çalışarak), 19 öğrenci ALES'e, 9 öğrenci YDS'ye hazırlandığını, 12 öğrenci bir işte staj yapar gibi çalıştığını, 8 öğrenci ortalamasını yüksek tutmaya çalıştığını, 7 öğrenci çalışmayı düşündüğü alanla ilgili araştırma yaptığını, 6 öğrenci de seminerlere ve konferanslara katıldığını ifade etmişlerdir.

IV.2. Anket sonuçlarının değerlendirilmesi

147 öğrencinin katıldığı anket çalışmasının Cronbach Alpha değeri 0,869'dur. Bu durumda yapılan anket çalışması %87 düzeyinde güvenilir bulunmuştur.

Anket çalışmasına katılan öğrencilerin %60'ını kız öğrenciler, %40'ını erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin %48,3'ü mezun olduktan sonra kamu sektöründe, %30'u ise özel sektörde çalışmayı, %14,3'ü kendi işletmesini ya da kendi işini kurarak serbest çalışmayı (girişimci olmayı), düşünmektedir. Sadece 1 öğrenci çalışmayı düşünmediğini ifade ederken %6,8'i geleceği ile ilgili henüz karar vermediğini ifade etmiştir. Öğrencilerin yarıya yakın bir kısmının (%48,3) mezun olduktan sonra kamu sektöründe çalışmayı düşünmesi işletme bölümünü tercih etmiş olmanın mantığıyla yeterince uyusmamaktadır. Çünkü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin diğer bölümleri (maliye, kamu yönetimi vb.) işletme bölümüne göre kamu sektörüne işgücü yetiştirme misyonuna nispeten daha çok sahipken, işletme bölümünün asıl gayesi özel sektörde çalışmaları veya kendi işlerini kurarak girişimci niteliğinde çalışmaları için öğrenci yetiştirmektir (www.isletme.pau.edu.tr). Bu bağlamda öğrencilerin %44,2'si (özel sektörde çalışmak isteyenler ve girişimci olarak çalışmak isteyenler) bölümün misyonuna uygun tercih yapmış bulunmaktadır.

Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde etkisi olan unsurlar, aile ve sosyal çevre, kişisel özellikler ve yetenekler, öğrencilerin arzu ve duyguları, ekonomik faktörler, mesleğin özellikleri, ülkeyle ilgili unsurlar ve üniversitenin sunduğu imkânlar olmak üzere yedi grup içerisinde toplanmıştır.

Tablo 1'de görüleceği üzere anne (2,15) ve babanın (2,26) öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerindeki etkisi oldukça fazladır. Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde üçüncü sırada öğretmenlerin, dördüncü sırada kardeşlerin ve beşinci sırada da arkadaşlarının etkisi söz konusuysa, aile dostlarının ve akrabalarının etkisinin olmadığı görülmektedir.

Tablo1: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde ailenin ve sosyal çevrenin etkisi

Aile ve Sosyal Çevrenin Etkisi	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Anne	2,1497	1,17248
Baba	2,2653	1,28919
Kardeş	2,8299	1,30528
Akrabalar	3,7211	1,19807
Öğretmenler	2,8163	1,23876
Arkadaşlar	3,1156	1,18505
Aile Dostları	3,6803	1,18776

Tablo 2 öğrencilerin meslek ve kariyer tercihleriyle kendi algılamalarına göre kişisel yetenek ve özelliklerinin uygunluğu incelenmiştir. Öğrenciler kişisel özellik ve yeteneklerinin meslek ve kariyer tercihleri üzerinde oldukça önemli ölçüde etkili olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler tercihleri üzerinde sırasıyla yeteneklerinin, kişisel

özelliklerinin, gerekli bilgi düzeyine ve kapasiteye sahip olmalarının, merak etme, araştırma ve öğrenme arzularının etkili olduğunu düşünmektedirler. Tablo 1 ile Tablo 2 karşılaştırıldığında da meslek ve kariyer tercihlerinde öğrencilerin kendilerinde var olduğunu düşündükleri kişisel özellik ve yeteneklerinin etkisinin, aile ve sosyal çevrenin etkisinden çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde kişisel özelliklerinin ve yeteneklerinin etkisi

Kişisel Özellikler ve Yetenekler	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Kişisel özelliklerinizin uygunluğu (örnek; bir pazarlamacı için girişkenlik önemlidir)	1,5850	,81798
Yeteneklerinizin uygunluğu (örnek; iletişim becerisi bir yönetici için önemlidir)	1,5714	,78514
Gerekli bilgi düzeyine ve kapasiteye sahip olmanız (örnek; iyi bir dış ticaret uzmanı olabilmek için yabancı dil bilmek çok önemlidir)	1,6463	,80071
Merak etme, araştırma yapma ve öğrenme arzunuz (örnek; lisansüstü eğitim için önemlidir)	1,7551	,89590

Öğrencilerin arzu ve duygularının meslek ve kariyer tercihlerindeki etkisi oldukça yüksektir. Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerindeki en önemli etken onların başarıma arzusudur. İkinci sırada kendilerini güvende hissetmeleri, üçüncü sırada ise somut sonuçlar almayı istemeleri gelmektedir. Daha sonra sırasıyla, bağımsız çalışma arzusu, güçlü olma ve gücü elinde tutma arzusu ve insanları yönetme arzusu etkili olmaktadır (Tablo 3). Kendini güvende hissetme arzusunun meslek ve kariyer tercihinde bu kadar etkili olması öğrencilerin önemli bir kısmının gelecekte kamu sektöründe çalışmayı tercih etmeleriyle yakından ilgilidir. Bununla beraber kendini güvende hissetme arzusunun yüksekliğinin risk almada kısmen de olsa engelleyici olacağı düşünülebilse de öğrencilerin başarı arzularının bu denli etkili olması gelecekte girişimcilik için de meyil gösterebilme ihtimalinin olduğuna işaret etmektedir. Keza bağımsız çalışma arzusunun da meslek ve kariyer tercihlerinde oldukça etkili çıkması (2) bu ihtimali güçlendirmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde arzu ve duygularının etkisi

Arzu ve Duygularınızla İlgili Unsurlar	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Kendinizi güvende hissetmek istemeniz	1,5918	,89714
İnsanları yönetmek istemeniz	2,4150	1,10319
Güçlü olma ve gücü elinizde tutma arzunuz	2,2109	1,12403
Somut sonuçlar almayı istemeniz	1,7959	,87538
Başarıma arzunuz	1,4082	,65955
Bağımsız çalışma arzunuz	2,0068	1,03034

Ekonomik faktörlerin öğrencilerin meslek ve kariyer tercihleri üzerindeki ortalama etkisi Tablo 4'ten de görüleceği üzere önemli ölçüde etkilidir. Ekonomik faktörlerden en etkili olan unsur seçmek istenilen mesleğin güvenli bir geleceğinin olmasıdır (1,5). Seçmek istenilen mesleğin sunduğu sağlık hizmetleri ve sosyal imkânlar ikinci sıradaki etkili unsur olurken, mesleğin yüksek kazanç, yüksek ücret gibi getirisinin çok olması üçüncü derecede etkili görülmüştür. Bu bağlamda öğrenciler açısından, meslek ve kariyerlerinin kendilerine süreklilik, kolay elde edilebilirlik, sağlık hizmetleri ve sosyal imkânlar gibi daha ziyade iş güvencesi ve güvenilirliğine dayalı unsurlar sunması çok daha etkili ve önemli görülmektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde ekonomik faktörlerin etkisi

Ekonomik Faktörler	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Seçmek istediğiniz mesleğin yüksek getirisinin olması (yüksek kazanç, yüksek maaş)	1,9048	,83857
Seçmek istediğiniz mesleğin güvenli bir geleceğinin olması	1,4898	,84697
Mesleğin sunduğu özel sağlık hizmetleri ve sosyal imkânlar (özel sağlık sigortaları gibi)	1,8844	1,01709

Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde seçtikleri mesleğin özellikleri açısından en önemli unsur, mesleğin geçerliliğini ileride de koruyacak olması ve yükselme imkânları sunmasıdır. İş bulma olasılığının yüksek olması ve saygın bir meslek olması meslek ve kariyer tercihlerini önemli ölçüde etkileyen diğer unsurlardır (Tablo 5).

Tablo 5: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde mesleğin özellikleri

Mesleğin Özellikleri	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Saygın bir meslek olması	1,6735	,91534
İş bulma olasılığının yüksek olması	1,6190	1,00228
Yükselme imkânları sunması	1,4830	,77064
Geçerliliğini ileride de koruyacak olması	1,4694	,75222

Bu çalışmada meslek ve kariyer tercihinde etkisinin olabileceği düşünülen bir diğer faktör ülkeyle ilgili unsurlardır. Ülkeyle ilgili her bir unsurun yapılan tercihte önemli ölçüde etkili olduğu görülmektedir (Tablo 6). Öğrencilerin en etkili buldukları unsur ülkenin gelecekteki durumudur. Daha sonra sırasıyla güncel ekonomik gelişmeler, ülkenin içinde bulunduğu durum, küresel düzeyde çalışma fırsatlarının varlığı ve güncel politik gelişmeler gelmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde ülkeyle ilgili unsurların etkisi

Ülkeyle İlgili Unsurlar	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Ülkenin içinde bulunduğu durum	1,9320	1,05765
Ülkenin gelecekteki durumu	1,8980	,99818
Güncel ekonomik gelişmeler	1,9252	,88433
Güncel politik gelişmeler	2,2041	,96471
Küresel düzeyde çalışma fırsatlarının varlığı	2,0952	1,10002

Tablo 7'de üniversitenin sunduğu imkânların öğrencilerin meslek ve kariyer tercihine etkisinin ortaya yakın düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin aldıkları dersler (2,6), yapılan konferans, kongre ve sempozyumlar (2,7) ve her yıl düzenlenen kariyer haftaları (2,9) etkili olmaktadır.

Tablo 7: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde üniversitenin sunduğu imkânların etkisi

Üniversitenin Size Sunduğu İmkânlar	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Kariyer Haftaları	2,8776	1,21011
Yapılan konferans, Kongre, Sempozyumlar	2,6667	1,17819
Aldığınız dersler	2,5714	1,19931

Tablo 8, yukarıda tek tek alt unsurlarıyla anlatılan, öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerini etkileyen grupların genel ortalamasını göstermektedir. Alınan genel ortalamalara göre öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde en etkili olan unsur, mesleğin özellikleridir. İkinci etkili unsur bireyin kişisel özellik ve yetenekleri, üçüncü etkili unsur ekonomik faktörler, dördüncü etkili unsur da bireylerin arzu ve duygularıyla ilgili unsurlardır. Tablo 4'te görüleceği üzere ekonomik faktörler grubunda yer alan her bir unsur aslında seçilecek mesleğin ekonomik özelliklerini içermektedir. Benzer şekilde öğrencilerin kişisel özellik ve yetenekleriyle (Tablo 2), onların arzu ve duyguları (Tablo 3) da doğrudan bireyin kendisiyle ilgili unsurlardır. Bu bağlamda öğrencilerin meslek ve kariyer seçiminde etkili olan temel faktörler onların alternatifleri arasında yer alan mesleklerle ilgili özellikler ve kendi içsel vasıfları yani yetenekleri, arzuları ve duygularıdır.

Öğrencilerin meslek ve kariyer seçiminde etkili olan beşinci unsur, ülkeyle ilgili olan unsurlar, altıncısı üniversitenin sunduğu imkânlar ve yedinci unsur da aile ve sosyal çevrenin etkisidir. Bu çalışmada çalışmanın literatür incelemesi kısmında bahsi geçen pek çok araştırma sonuçlarına göre daha farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Çünkü pek çok çalışmada öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde ailenin ve sosyal çevrenin etkisi çok daha yüksek derecede etkili olurken, bu çalışmada ailenin ve sosyal çevrenin etkisi sadece orta derecede (2,9) ve en son sırada etkili olmuştur.

Tablo 8: Öğrencilerin meslek ve kariyer tercihlerinde etkili olan unsurların genel ortalaması

Meslek ve kariyer seçimini etkileyen unsurlar	Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma
Aile ve Sosyal Çevrenin Etkisi	2,9397	,81688
Kişisel Özellikler ve Yetenekler	1,6395	,66924
Ekonomik Faktörler	1,7160	,66508
Eğitim Süreci ve Meslekle İlgili Zorluklar	2,5805	,88199
Mesleğin Özellikleri	1,5612	,69649
Ülkeyle İlgili Unsurlar	2,0109	,80266
Üniversitenin Size Sunduğu İmkânlar	2,7052	1,01249
Arzu ve Duygularınızla İlgili Unsurlar	1,9048	,63179

dayanmaktadır. Başka bir meslek sahibi olmak isterken puanları tutmadığı için ya da 'iş bulma alanı geniş, biri olmazsa diğeri olur' mantığıyla, işletme bölümü tercihler arasına alınmıştır. Öyleyse, daha üniversite sınavına girmeden önce öğrencilerin ilgileri ve yetenekleri konusunda yönlendirilmeleri ve hatta kendi ilgi, yetenek ve bilgi düzeylerinin ne tür meslekler için uygun olduğunun farkına vardırılması gereklidir. İkincisi, ülke şartları açısından öğrencilerin mevcut ve potansiyel iş ve meslek ihtiyaçları ve özellikleri doğrultusunda eğitim ve öğretimde yönlendirilmeleri son derece önemlidir. Hangi meslek türlerine dair öğrenciler eğitim programlarına alınıp en az dört yıl eğitimleri sağlanıyorsa, o meslek türlerinin gelecekte var olacağına dair güvence ve ümit verilmelidir. Ayrıca işletme bölümünde verilen derslerde dersi veren öğretim üyeleri tarafından hem dersin içeriği açısından hem de derste verilen motivasyon bakımından işletmeyi bir meslek olarak görme ve gereğini yapmaya çabalama mantığının öne çıkarılması önemlidir. Şüphesiz en etkin ve verimli kullanılması gereken kaynak, insan gücüdür.

KAYNAKÇA

- Athanasou, J. A. "Factors Influencing Job Choice", International Journal for Educational and Vocational Guidance, 3, pp. 205-221, 2003, p.207.
- Byrne, M., Willis, P., Burke J. "Influences on School Leavers Career Decisions-Implications for the Accounting Profession", The International Journal of Management Educations, 10, pp. 101-111, 2012, p. 101-103.
- Dinç, E. "Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksek Okulu-Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16, 2, ss.90-106, 2008, s.91.
- Donner, G.J., Wheeler M. M. "Career Planning and Development for Nurses: The Time Has Come", International Council of Nurses, International Nursing Review, 48, pp. 79-85, 2001, p. 80-81.
- Gati, I., Osipow, S. H., Krausz, M., Saka N. "Validity of the Career Decision-Making Difficulties Questionnaire: Counselor Versus Career Counselor Perceptions", Journal of Vocational Behaviour, 56, 1, pp. 99-113, 2000, p. 100-101.
- Genç, G., Kaya A., Genç M. "İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler", İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 14, ss. 49-63, 2007, s.51.
- Grote, G., Hall D. T. "Reference Groups: A Missing Link in Career Studies, Journal of Vocational Behavior, 83, 3, pp.265-279, 2013, p. 266.
- Kozak, M. A., Dalkıranoglu T. "Mezun Öğrencilerin Kariyer Algılamaları: Anadolu Üniversitesi Örneği", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 1, ss. 41-52, 2013, s. 41-43.
- Kök, S. B., Halis M. Kariyer Yönetimi, Orion, Ankara, 2007, s.30.
- Leung, A., Hou Z., Gati I., Li X "Effects of Parental Expectations and Cultural-Values Orientation on Career Decision-making Difficulties of Chinese University Students", Journal of Vocational Behavior, 78, 1, February, pp. 11-20, 2011, p.18-19.
- Orpen, C., "The Effects of Organizational and Individual Career Management on Career Success" International Journal of Manpower, 5, 1, pp. 27-37, 1994, p. 27.
- Özgen, H., Yalçın A. İnsan Kaynakları Yönetimi, Stratejik Bir Yaklaşım, Nobel Kitabevi, Adana, 2010, s. 197.
- Pekkaya, M., Çolak N. "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Önem Derecelerinin AHP ile Belirlenmesi" The Journal of Academic Social Science Studies, 6, 2, February, pp. 797-818, 2013, p.801.
- Rogers, M. E., Creed P. A., Glendon A. I., "The Role of Personality in Adolescent Career Planning and Exploration: A Social Cognitive Perspective", Journal of Vocational Behavior, 73, 1, August, pp.132-142, 2008, p.141.
- Rauduvaite, A., Lasauskiene J., "Factors Determining Personal Career Planning and Choices of Profession Among Future Teachers of Music", Procedia-Social and Behavioral Sciences, 83, pp.175-179, 2013, p.175.
- Sarıkaya, T., Khorshid L., "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Bahar, 7, 2, ss.393-423, 2009, s.394.
- Sav, D., Bireysel Kariyer Planlamada Etkili Olan Faktörler ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.4.
- Yılmaz, İ. A., Dursun B., Pektaş K., Altay A. "Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Seçimlerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi:Pınarhisar MYO Örneği", Electronic Journal of Vocational Colleges, 2, 2, ss.9-21, 2012, s.9.
- www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.01.2014.
- http://isletme.pau.edu.tr/index.php?page=duyuru1, Erişim Tarihi: 27.01.2014.